

Csoóri Sándor ideje

*Akinek udvar, kert a gyerekszobája,
tengere rozstábla, mennyországa felhő,
ideje ez a kétes, véres század,
történelme hámjával megszorítva
születéstől halálig évről évre,
tankos hó, fekete a fehérben,
élőben halott, pirosban hullasárga,
menekülés hazajutással, újra
lélek keletről úzetett nomádja,
siránkozás az anyja, káromkodás az apja,
magtalan padlás a lakása,
mindegyik ősz hajszála a szabadság
hősi halottja, ütközetben deres fű,
ahogy a szél összekuszálja födetlen,
ahogyan teste födetlen menthetetlen,
visszaeső szökevény elhallgattatásban.*

*Akinek udvar, kert volt gyerekszobája,
tengere óceán, határa Dél Keresztje,
margarétás e kétes, véres század,
szeretők hús-nyers ölével átszorítva,
születéstől halálig évről évre,
zöld úti sátor, ország a meztlábznak,
élőben élő, darázs-nyár, dió-ősz kopálása,
kék spirituszláng vándorló vitákban,
tűz a jeges sötétben, nevetés a panaszbán,
mese-álom az anyja, búzavetés az apja,
birsillatú szoba a lakása,
mindegyik ősz hajszála szabadság
kora tavasza, éledő fű a vadvizekben,
ahogy a böjti szél fölborzolja födetlen,
ahogyan teste födetlen ölhetetlen,
szabad, hűséges szökevény a megszólaltatásban.*

„Élesztő”

Kedves Sándor!

Bevallom, már a negyedik estét töltöm Veled négy szemközt, pontosabban az előttem fekvő papírlapokkal, melyekre születésnapra köszöntésed „kulcszavait” jegyeztem fel. Legfelül látom Édesanyád fekete rózsás balladáját

— akinek „fáj a semmi” —, oly szívbe markolón, hogy Katikámmal a mi Édesanyáink himnuszát is belesírjuk . . .

E gondolatjegyzetek csak tülekednek, de sehogy sem akarnak rendbe állni. (Tán az általános rendetlenség bizonyságául?) Pedig már az oskolában is okítottak fogalmazásra, később pedig a nagy öregek, Németh, Illyés, Keresztury hatottak rám, hogy Téged szemérmesen csak (végül?) most említsek. Hát akkor miért bajlódsz — színész létedre — mégis az írással?, kérdezheted velem együtt!

Azért, kedves Sándor, mert nemcsak köszönteni akarlak, mint „hatvanas jelölt urat!”, köszönnivalóm is van!

Rohanó életünk személyes találkozásaikor közérdekűbb megbeszélni- vagy tennivalónk van, hogysem személyes vallomásokkal raboljam drága idődet. Most itt a kínáló alkalom, folytatni a Budapest—New York repülőjáraton kilenc esztendővel ezelőtt félbeszakadt beszélgetésünket.

Azonos vagy hasonló emlékek foglyaiként értük meg a háború végét, („Diákévek harangzúgásban”), fejeztük be szívárványos gyermekkorunkat, és vágtunk neki az ígéretes férfilétnek csapás nélküli tarlón, parlagon, jobb esetben mezei gyalogúton. Egyazon szellemi porták ajtaja hívogatott vendégváron. Nemcsak gyerekkorunk csodálni való emléke maradt — közös élményünk — a lisztet őrlő malom, de az elmúlt fél század magyar történelme bennünket is a garatba öntött, s folytunk le az őrlő malomkövek közé. Irigyeljük most azokat a szemeket, kik figyelmetlenségből a padlóra, székér alá hullottak? Nem! NEM! Ha a mi liszt-életünkéből most valóban a Nemzetnek sül kenyér! Ha a még nem is oly rég együtt küzdő társak nem uszulkan — vagy uszítottanak egymás ellen! Ha a dühödt puskák rágalom-patronjaiból fröcskölő sörét nem sül a bőrünk alá! Ha együtt megyünk ki valamennyien a tavaszi határba búzaszentelőre! Akkor remélem és hiszem, hogy minden szociográfiai munkádban (Tudósítás a toronyból, Iszapeső . . .) és metaforádban, versedben, esszédben, minden közéleti megnyilatkozásodban rejlő kovász keleszti közös kenyérünket, együtt azokkal, kik e hazai dagasztóteknő mellé állottak! Itt köszönöm meg, hogy engem is hívtál magatok közé, bár ha csak a rostáláshoz és tűzrakáshoz értek. Köszönöm a kemencepadka melegét is!

Van Rólad egy fényképem, akkor készítettem, amikor már deresedő fejfel autózvezetést tanultál! Lám, mégsem ülsz a volán mögött! Inkább gyalog járod a közélet útjait, mégis jobban tisztelve a közlekedés szabályait, mint sok hivatásos vezető, ki szemrebbenés nélkül hajt át a tiloson, s lépi túl a biztonságos sebességhatárt. Pedig Te legalább annyira ismered a zsákutcát, amennyire a zsákhordást, vagy zsákban futást! Tán ezért is igyekszel elsők között a balesetek színhelyére — no nem kíváncsiságból —, de segítséget nyújtani, s ha kell, tanúskodni, hogy utána türelemmel járd végig a szemtanúkat megillető kálváriás procedúrát. Mindezt illyési bölcsességgel, nyugalommal és egyéni humorral. No, ezt is köszönöm, a tűrés példáját! Mert bár „öcsém” vagy, mindig az idősebb testvér felelősségével válaszoltál kérdéseimre, kitéréseimre, s intettél nyugalomra, ha kellett. Igaz, egyszer sikertelenül, de gondolom, azóta már Te sem bánod. A pápai kollégium jubileumi ünnepére gondolok, amikor éppen érvényes szilenciumod miatt a szervezők nem engedélyezték, hogy szeretett alma materednek köszönetet mondhass, én pedig ezt ott akkor nem hagytam szó nélkül. Más fegyelmetlenségem mellett nem jut eszembe, pedig szép a sora közös küzdőtereinknek. Bethlen-ala-

pítvány, Mozgó Világ-kirándulás, Duna-parti „Fehér Ház”, Tiszatáj ostroma, Szálási Laci bácsi tanyája, New York-i magyarok, Lakitelek, Magyar Művészetért díj, Monor, Hősök tere, temetések, tüntetések, március 15-ék, román követség előtti virrasztás...

Ha így végignézem, ezek nem a damaszkuszi út kerékvetői, inkább „az erkölcsi bátorság edzőterepe”! Köszönöm, hogy együtt haladhattam Veled ezen az úton és terepen! És köszönöm minden jajszavadat, melynek értéke nem decibelben, de hatásában és a felismerésben mérhető! Mint ez is: „A hatalom nem csak erőszakkal és börtönnel képes félelmet kelteni, de büntudat-ébresztéssel is!”

No, ebből a „büntudatból” bőségesen kijutott a mi nemzedékünknek, és most ismét hasonló riogatások hallatszanak innen is, onnan is! Érett szőlőre gyűlő seregélycsapatnak szól ez a kereplő? Ha termett volna édes gyümölcs, még csak érteném, de hisz a tőkék is pusztulóban! Telepíteni kellene, nem riogatni, az új kezekben forgó régi kereplővel!

Sütő András drámájában azt kérdi tőlem Réka: „Nagyon öreg vagyok én már, Vencel bácsi?” Így felelek rá: ... az idő embereken lépdel...! Így igaz, Sándor, csak nem mindenkinek a külsején hagy nyomot az idő! Ha így lenne — végiggondolva, miket átéltél — Te már Tolsztoj maszkjában járnál közöttünk, vagy a Szervátiusz-véste tiszafa-Dózsához, -Petőfihez lennél hasonló. Hogy mi őrizett meg így, eddig, fegyelmezettségeden és erkölcsi rendeden kívül: csak gyanítom. Tán az olyan pillanatok, amit a kaianí repülőtér várócsarnokában láttam, amikor az a kedves, szőke, tipegő-korú finn leányka mosolygó szemed és arcod láttán elhagyta a sírást! — No, az effajta példákat is köszönöm Neked. Gyönyörű pillanat volt.

Születésnap-i köszönő-köszöntőmbé valami jó kívánságot is illenék fogalmazni! A sok közül egyik már teljesült, már tudniillik, hogy e néhány sor a Tiszatájban lát napvilágot! De minek is cifrázzam még! Kedves Sándor! A jó Isten éltesse, óvjon és engedje — mi több, segítse! —, hogy közös kenyerünk megkelvén, ropogósra sülve kerüljön Hazánk asztalára, s azt vegye körül egy higgadt, szorgos, egységes Nemzet!

Baráti öleléssel

1989. XII. 17.

SINKOVITS IMRE

Krumpliforradalom múltán...

Kedves Sándor!

Hónapok óta betegágyba kényszerítve újra és újra fellapozom esszéidet, s főképpen azokat az írásokat, amelyek tartós betegséged és tápászzkodás hónapjaiban születtek. Illyés Gyulát említed, aki az ágyhoz kötöttség szellem-építő és erősítő tapasztalatairól számol be, s mint író, te inkább a tehetetlenség érzését figyelted meg magadon. Hogy nem lehetsz jelen, testközelben az események sűrűjében. „Nem jó leállni a munkával, nem jó szabadon hagyni az időt, mert elborítják az embert az emlékei. Mint karámból kiszabaduló